

ПОЛОВА ИДЕНТИФИКАЦИЯ. СТЕРЕОТИПИ

Полът – ключови аспекти

Понятията “полова принадлежност” (sex) и “пол” (gender) често се приемат за идентични (обозначават едно и също). Beckwith (1994) определя половата принадлежност от позицията на биологичните и физиологичните различия, вложена в генетичната определеност на всеки човек (предадена в зачатията му). Полът се идентифицира със съответните социални роли, поведение, предпочитани характеристики, смисловите индикации за мъжа и жената в съответната култура. Проучванията показват, че много от тези характеристики са изградени под влиянието на социални и цялостно или частично под влиянието на биологични фактори.

Полова идентичност и стереотипи

Всеки от нас принадлежи към определен пол, определяйки се като мъж или жена. Като изключение се приемат случаите, в които половата идентичност и биологическият пол не съвпадат.

Съобразно наблюдаваните различия, се утвърждава мнението за типичните мъжки и женски характеристики.

Теорията за половата схема (gender schema theory; Bem, 1974, 1984) твърди, че децата притежават “обществена готовност” да организират информацията за себе си чрез определени способности, които са подвластни на конкретни културни определения за поведение, характерно за дадения пол. Детето се учи да приписва на себе си и изучава специфики, които са “съответстващи”. Със съзряването се диференцира **половата типизация**, при която детето подробно изучава стереотипите, свързани с мъжкия или женски пол в съответната културна среда.

В сравнение с теорията за половата схема, теорията за половата принадлежност залага на идеята, че половите аспекти на Аз-а зависят от множество фактори. Според нея, децата научават за своя пол наблюдавайки родителите си като се стараят да приличат на тях. Обичайно, поведението на децата, съответстващо на пола им се поощрява и съответно коригира, в случаите на несъответствие.

Културалните полови стереотипи се усвояват по редица и разнообразни начини. Например избора на игра и играчки, облекло, речеви маниери, избор на любими герои от литературата и киното. Овлавяването на половите стереотипи е свързано с усвояването на съответните социални роли.

В САЩ Sandra Bem (1974) е един от първите, които обръща внимание на съдържателното различие в половата самоопределеност. До седемдесетте години психолозите и повечето от хората приемат по категоричен начин, че мъжките и женски характеристики са противоположни по характер. С други думи, не се допуска, че човек може да притежава едновременно мъжки и женски специфични характеристики. Bem теоретически предполага, че мъжествеността и женствеността са отделни измерения, следствие на което човек може да притежава и характеристики на другия пол (напр. едновременно хазартен и чувствителен към нуждите на другите). Явлението се обозначава като **психологическа андрогония**¹. *Андрогонната личност*² е човек, който обединява в себе си традиционно мъжки и традиционно женски отличителни качества.

Beckwith (1994) разграничава понятията **“полова принадлежност”** (sex) като биологическо разделяне на мъже и жени, **“пол”** (gender) като социално разделение на мъже и жени, **полова идентичност** (gender identity) – самовъзприемане на човека като мъж или жена и **стереотипна полова идентификация** (gender-stereotype identification) – определяща отделния човек мъжественост или женственост.

Поведение, полови роли и социална реакция

С развитието си човек усвоява определен модел, свързан със съответните полови характеристики и определя своето социално поведение, ръководейки се от разбиранията си за съответствие.

Андрогонно и типично полово поведение

Някои изследователи се обединяват около идеята, че андрогонността е “нещо добро”. Например се доказва, че в сравнение с типично мъжкото и типично женско поведение, околните повече харесват хората с андрогонно поведение (Major, Carnevale & Deaux, 1981); те са повече уравновесени (Williams & D'Alessandro, 1994); по-добре се справят със стреса (McCall & Struthers, 1994); спокойно се отнасят към сексуалните си потребности (Garcia, 1982); повече са удовлетворени от контактите си с другите

¹ За пръв път идеята се загатва от Карл Юнг в есето му “Anima end animus”(световна душа, анимизъм-одухотворяване на предметите). Понятието е въведено от Сандра Бем, която твърди, че мъжествеността и женствеността представляват взаимодопълващи се области на положителни черти и поведение и че по принцип е възможно човек да е едновременно и мъжествен и женствен, индивидуалист и колективист, инструментален и експресивен, в зависимост от ситуационната уместност на тези различни модалности.

² Андрогени – група стероидни хормони, включваща тестостерон и андростерон, които стимулират развитието на мъжките полови органи и вторичните мъжки полови белези. Хормонът се произвежда от тестисите, кората на надбъбречните жлезии и яйчиниците (в по-малко количество).

(Rosenzweig & Daley, 1993); в периода на средна и късна зрялост повече са удовлетворени от изминалия живот (Dean-Church & Gilroy, 1993).

Анкети със съпруги свидетелстват за повече случаи на щастлив брак с партньор, който демонстрира андрагонно поведение, в сравнение със съпругите, попаднали в други психологически взаимодействия на ролево поведение (Zammichieli, Gilroy & Sherman, 1998). Проучвания доказват (Safir et al, 1982), че двойките с партньор андрогог преживяват по-пълноценно сексуално преживяване, в сравнение с останалите двойки, които имат типичните полови диференциации (типични полови схеми).

Редица проучвания и наблюдения показват, че силната привързаност към традиционните полови роли често се свързва с проблеми. Напр. мъж, който категорично се идентифицира с мъжката роля, демонстрира агресивно и жестоко поведение, в сравнение с този, който разграничава в себе си “женски” характеристики (Finn, 1986). При юношите ясно изразената мускулна маса се асоциира с активен сексуален живот и разнообразни контакти; доминира мнението, че мъжете и жените са противници; избягването на предпазни средства се свързва с мисълта за победа при бременност (Plesk, Sonenstein & Ku, 1993).

Мъжете и жените, които се придържат към типичните женски роли, показват ниски нива на самоуважение, в сравнение с хората, които поддържат мъжките или андрогогенни роли (Lau, 1993).

В междуличностните отношения високите нива на женствеността се асоциира с чувството на депресия при неуспешна междуличностна задача (Sayers, Vaucom & Tierney, 1993).

Влияние на половите роли в дома и на работното място

Ролевото поведение в домашна среда се възпитава още от ранните години на детството. Съществува схващане за диференциране на домашните задължения, съобразно половата принадлежност. Като цяло, жените отделят повече време, усилия и грижа за дома, отколкото мъжете. Същото се отнася и за отглеждането на децата.

На работното място половите роли имат водещо значение. Напр. когато жена се избира за извършване на определена работа или задача и това се мотивира с половата ѝ принадлежност, тя ще оцени своята работа с по-ниска удовлетвореност, в сравнение с жена, на която е обяснено, че изборът е направен въз основа на нейните качества или заслуги.

Независимо, че силно се е увеличил процентът на работещите жени, че са приети редица закони, които ги защитават от дискриминация, на пазара на труда все още съществуват професионални ограничения, свързани с половата принадлежност.

Tannen (1994) отбелязва връзка между **половата принадлежност и комуникативните стилове**. Така напр. жените по не са склонни да хвалят своите достойнства, в сравнение с мъжете, следствие на което страда отношението на другите към перфектно извършената от тях работа. От жените се очаква, че те ще изразяват положителни емоции по отношение на добре свършената работа от другите, но не и по отношение на собственото си изпълнение. Tannen отчита, че професионалното израстване при жените е затруднено, тъй като мъжете, които решават това, в повечето случаи считат, че жените ще демонстрират характерен стил на общуване; вероятно ще покажат нерешителност, проблеми при изпълнение на ръководните функции, дори некомпетентност.

В настоящият момент все повече жени заемат високо отговорни постове и имат престижна работа. При една част от околните обаче все още се забелязва негативна реакция – когато фактът е неоспорим, единственото тълкуване е работата да бъде обезценена.

В традиционната християнска религия е залегнала идеята за различието между мъжа и жената, както и подчинената роля на жената. Независимо от изминалото време, половите различия се опират на силната културна поддръжка. Подобни схващания се откриват дори в детските книги – момчетата и мъжете играят обикновено активна, инициативна роля, докато деvojките и жените ги следват, нуждаят се от закрилата им, трябва да бъдат спасени от опасност. Литературата е създадена за да учи, поучава, възпитава и развива. Подобна функция изпълняват киното, театъра, рекламата.

Еволюционната социална психология обяснява идеята за мъжкото превъзходство: ролите, които някога са изпълнявали еволюционна функция, се унаследяват по генетичен път.

Съществуват и културални различия в отношението към половата диференциация. Напр. европейските жени по-активно предприемат мероприятия, за да отслабнат, в сравнение с азиатските.

Повечето от хората в действителност по-често мислят нестандартно или по-скоро недооценяват, отколкото да преувеличават половите различия. В изключителни, опасни и неочаквани ситуации стереотипите и половите различия се обострят.

Междуполови различия

<i>Жени</i>	<i>Мъже</i>
I. Междуполово поведение	
- по-често са склонни да се разделят с успеха	- склонни са по-трудно да се разделят с успеха
- живеят под силен социален натиск, но трябва да демонстрират своята зависимост при опасни и агресивни ситуации	- основните източници на социален натиск по-често са свързани с условията на труд и добиването на успех
- биохимически различия – силно влияние на хормона естроген - характерно не иницират сексуалните контакти, демонстрират различни от мъжете сексуални потребности; хормонът влияе върху тена на кожата и риска от рак	- биохимически различия - силно влияние на хормона тестостерон – източник на агресия, властност, стремеж към доминиране, контрол над другите; иницират сексуалните контакти, поддържат впечатление за превъзходство
II. Самовъзприемане	
- по-често се безпокоят за тялото си, изразяват недоволство от несъвършенствата му и външния вид	- по-рядко се безпокоят за тялото си, не обичат да коментират несъвършенствата и външния си вид
- често настроението и самооценката се повлияват от външния вид	- настроението и самооценката характерно не зависят от външния вид
- склонни са към нарушения в храненето и депресия	- не отделят подчертано внимание на хранителния си режим
- по-често се описват като общителни, неспокойни, доверчиви, възпитани, емоционални	- по-често се описват като самоуверени и властни